

فصلنامه راهبرد سیاسی
سال پنجم، شماره ۱، پیاپی ۱۶، بهار ۱۴۰۰
صفحات: ۱۹۶-۱۸۱
تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۶؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۲/۱۹

شناسایی و اولویت‌بندی حمایت‌های اجتماعی-اقتصادی از پناهندگان در ایران از منظر صاحب‌نظران ایرانی

 :20.1001.1.25884565.1400.5.1.8.3

سید مرتضی موسوی دارانی*، ابومحمد عسگرخانی**، مریم مرادی***

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اولویت‌بندی انواع حمایت‌های اجتماعی-اقتصادی از پناهندگان در ایران انجام شد. پژوهش حاضر به صورت پیمایشی-توصیفی و با ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته انجام شد. به لحاظ هدف تحقیق حاضر کاربردی و به لحاظ ماهیت نیز توصیفی بود. جامعه آماری پژوهش، کلیه صاحب‌نظران جامعه‌شناسی، حقوق و علوم سیاسی مستقر در تهران بودند که با نمونه‌گیری گلوله‌برفی تعداد ۳۰ نفر از آن‌ها انتخاب شد. به منظور شناسایی حمایت‌ها، بعد از مرور مبانی نظری و پیشینه تحقیق، ۱۰ نوع حمایت اجتماعی-اقتصادی شناسایی شد که در قالب پرسشنامه‌ای در مقیاس رتبه‌ای و طیف لیکرت در اختیار نمونه آماری قرار گرفت. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها تی‌تک‌نمونه‌ای و آزمون فریدمن بود. نتایج تحقیق نشان داد: از منظر صاحب‌نظران ۱۰ نوع حمایت از پناهندگان لازم است که عبارتند از: حمایت بهداشتی-درمانی، حق آموزش، حق مسکن مناسب، حق کار، حق داشتن بیمه اجتماعی، حق تردد، حق دادخواهی، حق دریافت کمک‌های دولتی، حق عدم بازداشت و اخراج و حق ازدواج و طلاق است. از این ۱۰ نوع حمایت نیز حمایت بهداشتی-درمانی، حق مسکن مناسب، حق رفت و آمد و تردد، حق کار و حق دادخواهی بیشترین اهمیت را دارند.

کلید واژه‌ها

پناهنده، حقوق پناهندگان، حمایت از پناهندگان، حق آموزش، حق کار.

* دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، گروه حقوق، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران

asgarkha@ut.ac.ir

** گروه حقوق، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران (نویسنده مسئول)

*** گروه حقوق، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران

مقدمه

یکی از مسائل و مشکلاتی که جوامع بشری تقریباً از بدو تأسیس تا زمان فعلی همواره با آن مواجه بوده است مساله پناهندگی و حمایت بین المللی از افراد پناهنده است (خضری عزیزی فر، ۱۳۹۸: ۱۲). پناهندگی به عنوان یکی از ویژگی‌های حیات بین المللی عموماً با یک مکان و یک محل جغرافیایی ملازم است و از جمله دلایل ناآرامی و بحران‌های منطقه‌ای و جهانی است که تاکنون میلیون‌ها نفر را وادار به ترک دیار خود کرده است (توحیدی‌نیا و صادقی، ۱۳۹۵: ۶۰)؛ و از سوی دیگر شکاف فزاینده سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی در میان کشورها و نقض اصول استانداردهای رفتار دولت‌ها با اجتماع تحت نظر خود از جمله دلایل ایجاد معضل پناهندگی است (Skjerven, and Chao, 2018: 86). به بیان دیگر وضعیت افراد پناهنده به صورتی بوده است که از یک طرف به دلیل خطراتی که متوجه جسم، جان و آزادی آنها بوده، مجبور به ترک وطن خود و پناه گرفتن در کشور دیگر شده و رسماً با عملاً حمایت دولت متبوع خود را از دست داده و از طرف دیگر بدلیل نامشخص بودن وضعیت خود در کشور پذیرنده محروم از حمایت مناسب و مقتضی دولت یا نهاد بین المللی دیگر بودند (Naujoks, 2019: 3) شرایط زندگی اسفناک و مصائب و مشکلات فراوانی که این افراد با آن مواجه بوده‌اند، باعث گردید تا از همان زمان تأسیس جامعه ملل و با تلاش برخی نهادهای بشردوستانه، موضوع حمایت بین المللی از افراد پناهنده و پناهجو در دستور کار جامعه بین المللی و نهادهای بین المللی مرتبط با این قضیه از جمله جامعه ملل قرار گیرد، از دیگر سو پیامدهای اجتماعی عدم حمایت در از پناهندگان در کشور مقصد نیز مورد توجه قرار گیرد چرا که می‌تواند عدم حمایت حقوقی منجر به رشد آسیب‌های اجتماعی نظیر حاشیه‌نشینی، سرقت، بزهکاری اجتماعی و سایر آسیب‌های مشابه شود (Barghadouch et al, 2019; 1175).

پناهندگی به عنوان یکی از ویژگی‌های حیات بین‌المللی عموماً با یک مکان و یک محل جغرافیایی ملازم است و از جمله دلایل ناآرامی، تشنج و بحران در بسیاری از نقاط جهان است که میلیون‌ها نفر را وادار به ترک دیار خود کرده است (قدیر و کاظمی‌فروشان، ۱۳۹۷: ۵۶) از سوی دیگر شکاف فزاینده سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی در میان کشورها و ملل مختلف و نقض اصول استانداردهای رفتار دولت‌ها با اجتماع تحت حکومت خود از جمله دلایل ایجاد معضل پناهندگی است (ولی‌پور، ۱۳۹۶: ۲۳). البته می‌توان وجود و پیشرفت روزافزون پدیده پناهندگی را تا حدود زیادی سیاسی دانست اگرچه علل اقتصادی و اجتماعی نیز بی‌تأثیر نیست (Carsley, Russell, 2020: 10) پناهندگان، قربانیان سیاست‌های تجاوزگرانه خارجی، جنگ، عدم‌تحمیل عقیده مخالف، اعمال زور و فشار و نیز عدم تأمین اقتصادی و معیشت یا امنیت و رفاه اقتصادی-اجتماعی هستند که خواسته یا ناخواسته از سوی دولت‌ها

به عنوان ابزارهای سیاست خارجی جهت اعمال فشار بر سایر کشورها به کار گرفته می‌شوند (Jiho, et al, 2018: 272) حقوق پناهندگان در کنار سایر بحث‌های حقوقی، در حقوق بین‌الملل مطرح شده و در گردهمایی‌های جهانی، عهدنامه‌هایی نیز در این خصوص به تصویب رسیده است. کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو تعریف فراگیری از پناهنده ارائه داده و می‌گوید: «پناهنده کسی است که به علت ترس موجه از این که به علل مربوط به نژاد یا مذهب یا ملیت یا عضویت در بعضی گروه‌های اجتماعی یا داشتن عقاید سیاسی تحت شکنجه قرار گیرد، در خارج از کشور محل سکونت عادی (کشور اصلی خود) به سر می‌برد و نمی‌تواند، و یا به علت ترس مذکور نمی‌خواهد، خود را تحت تابعیت آن کشور قرار دهد، یا در صورتی که فاقد تابعیت است، و پس از چنین حوادثی در خارج از کشور محل سکونت دائمی خود به سر می‌برد، نمی‌تواند یا به علت ترس مذکور نمی‌خواهد به آن کشور بازگردد»^۱.

در ایران نهاد قانونگذاری، مجلس شورای اسلامی است. در زمینه پناهندگان، دولت ایران «کنوانسیون مربوط به وضعیت پناهندگان (۱۹۵۱)» و «پروتکل مربوط به وضعیت پناهندگان (۱۹۶۷)» را طی ماده واحده‌ای پس از تصویب مجلس سنا در تاریخ ۲۵ خرداد ۱۳۵۵ به تصویب مجلس شورای ملی رسانده است. بر این اساس، دولت ایران مشابه سایر اعضای اسناد مزبور ملزم به مراعات مقررات آن نسبت به پناهندگان می‌باشد. علاوه بر این هیأت وزیران در مورخه ۱۳۴۲/۹/۲۵ مصوبه‌ای را بنابر پیشنهاد وزیر کشور وقت ایران راجع به پناهندگان در ایران به تصویب رسانده‌اند که در آن ضمن پذیرش مقررات اداری خاصی برای پناهندگان، برخی از حقوق شخصی، شغلی و خدماتی برای آن‌ها مقرر گردیده است. علاوه بر این قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل صد و پنجاه و پنجم مقرر نموده است: «دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهد، پناه دهد، مگر این که بر طبق قوانین ایران خائن و تبه‌کار شناخته شود.» جهت اجرای اصل مزبور بند ۵ قانون وظایف و اختیارات وزارت امور خارجه مصوب ۱۳۶۴/۱/۲۰ نیز تدوین و اجرای آیین‌نامه‌های مربوط به تابعیت و پناهندگی سیاسی را با همکاری وزارت کشور و سایر دستگاه‌ها بر عهده وزارت امور خارجه گذاشته است و این مرجع نیز آیین‌نامه اجرایی صدور سند مسافرتی را در ۱۳۶۶/۴/۱۰ با اصلاحیه ۱۳۶۷/۴/۱۵ به تصویب رسانده است. در واقع به علت تمرکزگرایی در ایران، استان‌ها و استانداران و فرمانداران همگی تحت نظر

^۱. این کنوانسیون در جلسه ویژه سازمان ملل متحد در تاریخ ۲۸ ژوئیه ۱۹۵۱ به تصویب رسید و در تاریخ ۲۲ آوریل ۱۹۵۴ به اجرا درآمد. این کنوانسیون در ابتدا به پناهندگان اروپایی پس از جنگ جهانی دوم محدود می‌شد که با به تصویب رسیدن معاهده ۱۹۶۷ محدودیت‌های جغرافیایی و زمانی آن برداشته شد و محدوده فعالیت‌های کنوانسیون توسعه یافت. دانمارک اولین کشوری بود که این معاهده را در تاریخ ۴ دسامبر ۱۹۵۲ به تصویب رساند.

قوانین موضوعه عمل می‌کنند و به علت عدم اختیارات کافی در استان‌ها به استانداران و فرمانداران و نیز به رغم تشکیل شورای اسلامی شهروروستا از سال ۱۳۷۸ به بعد چندان قوانین یا مقررات خاصی در ارتباطات با پناهندگان به ویژه در استان‌های شرقی و غربی وجود ندارد. در واقع ایران از منظر حقوق پناهندگان به رغم الحاق دولت ایران به دو کنوانسیون وضعیت پناهندگان ۱۹۵۱ و الحاقیه ۱۹۶۷ نه قوانین و مقررات حمایتی مبسوطی به صورت قانون وجود دارد نه در قانون‌گذاری محلی شوراهای اسلامی مقررات خاصی در این زمینه تصویب شده است. البته به علت سیاسی-امنیتی بودن مسائل پناهندگی در ایران شوراهای اسلامی شهر چندان تمایل ورود به این حوزه را ندارند. اما نبود حمایت‌های لازم از پناهندگان یا نبود قوانین الزام‌آور در ایران می‌تواند آسیب‌های اجتماعی جدی در این زمینه بوجود آورد. از جمله در زمینه اشتغال، می‌تواند موجب ایجاد بازار سیاه کار برای گروه‌هایی نظیر پناهندگان افغانی شود که نه تنها نقض حقوق پناهندگان را در پی داشته باشد بلکه موجب برهم‌زدن نظم اجتماعی شود یا در زمینه حمایت‌های بهداشتی-درمانی نبود حمایت‌های لازم برای پناهندگان می‌تواند موجب گسترش برخی بیماری‌ها یا از دست دادن جان پناهندگان شود از همین روی پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سؤال است که پناهندگان در ایران باید از چه حمایت‌های اجتماعی حقوقی برخوردار باشند و مهم‌ترین آن‌ها چیست؟

به طور کلی باید گفت که پیش از شکل‌گیری جامعه ملل، «پناهندگی» از تأسیس حقوقی مستقلی برخوردار نبوده و در خصوص حمایت بین‌المللی از پناهندگان و توجه جامعه بین‌المللی به آنان نیز تلاش چندان‌ی صورت نگرفت (نبوی‌زاده، ۱۳۹۷: ۴۵). تا زمان تأسیس جامعه ملل مساله پناهندگان چه در سطح داخلی و چه در بعد بین‌المللی چندان با اهمیت نبوده است (حسنوند و آزادبخت، ۱۳۹۷: ۴۰). در نوشته‌های کلاسیک حقوق بین‌الملل نیز مساله پناهندگی بیشتر در بحث حقوق جنگ و قواعد حاکم بر آن مطرح می‌شده است (کاظمی، ۱۳۹۶: ۳۳). با این وجود می‌توان گفت که آغاز حمایت و کمک به پناهندگان و تلاش برای حل مسائل آنها به زمان تأسیس جامعه ملل برمی‌گردد (شورجه و انصاریان، ۱۳۹۵: ۵۷). جنگ جهانی اول و انقلاب‌های بزرگی که در پی آن به وقوع پیوست، باعث شد تا جمعیت‌های وسیعی در جستجوی پناهندگی به کشورهای خارجی روانه شوند. این امر مخصوصاً در مورد فرار شمار زیادی از مردم روسیه بعد از انقلاب بلشویکی ۱۹۱۷ بسیار چشمگیر بود (Dreher et al, 2019: 1174). وضعیت فوق به صورت یکی از معضلات اساسی آن دوران در آمد به طوری که حدود هشتصد هزار نفر تنها از روسیه به کشورهای دیگر پناه آوردند (صفایی، ۱۳۷۴: ۱۲). به علاوه مؤسسات خیریه‌ای نیز که در این زمینه وجود داشت، فاقد توان مالی کافی برای کمک به این تعداد افراد

بودند (Hall, 2019) در آن دوران علی‌رغم تعداد بسیار زیاد از افرادی که مجبور به ترک وطن خود گردیده و در کشورهای دیگر در وضعیت اسفناکی به سر می‌بردند میثاق جامعه ملل کوچک‌ترین اشاره‌ای به وضعیت این افراد نکرده بود تنها ماده ۳۵ میثاق جامعه ملل از دولت‌های عضو درخواست می‌کرد که جهت بهبود وضعیت بهداشتی جلوگیری از امراض و تخفیف آلام نیازمندان در سراسر جهان با «کمیته بین‌المللی صلیب سرخ»^۱ و دیگر سازمان‌های ذیربط در کشور خود همکاری کنند. لیکن همین ماده مبنای فعالیت جامعه ملل برای حل مشکلات پناهندگان به شمار آمد (Odhiambo-Abuya, 2007: 278).

«اصطلاح پناهنده»^۲ از قرن‌ها پیش در مفهوم علوم اجتماعی آن کاربرد داشته است. در این مفهوم «پناهنده» به اشخاصی گفته می‌شود که در هر زمان و به هر دلیل مجبور به ترک خانه و وطن خود برای یافتن پناهگاهی در جای دیگر (Alipui and Gerke, 2018) در معنی عمومی و رایج نیز پناهنده شامل تمام افرادی می‌شود که به خاطر اوضاع و احوال و شرایط غیرقابل تحمل برای آنها از وطن خود گریخته و در کشور دیگر پناه می‌جویند. دلایل فرار آنها نیز ممکن است متفاوت باشد؛ مانند ظلم و ستم، تهدید نسبت به حیات و آزادی، فشار و فقر، جنگ‌ها و نزاع‌های داخلی و بلایای طبیعی (Ilgit and Klotz, 2018: 93). حمایت از پناهندگان و سامان دهی به رژیم حقوقی آنان، پیش از جنگ جهانی دوم و در زمان استقرار جامعه ملل، براساس موافقت نامه‌های بین‌المللی صورت می‌گرفت که از آن جمله می‌توان به موافقت نامه‌های ۱۲ می ۱۹۲۶، ۳۰ ژوئن ۱۹۲۸، کنوانسیون ۲۸ اکتبر ۱۹۳۳ و ۱۰ فوریه، ۱۹۳۸، پروتکل ۱۴ سپتامبر ۱۹۳۶ و اساسنامه سازمان بین‌المللی پناهندگان اشاره نمود (Lori, Joycean, 2015: 69) کنوانسیون ۱۹۵۱ که در حال حاضر مهم‌ترین سند بین‌المللی در ارتباط با پناهندگان محسوب می‌گردد و از آن به عنوان منشور حقوق بین‌الملل پناهندگان یاد می‌شود تعریف جامعی را از پناهنده ارائه نموده است. با توجه به کنوانسیون فوق‌الذکر، اصطلاح پناهنده: به صورت خلاصه، اینگونه بیان می‌شود: «پناهنده به شخصی اطلاق می‌شود که به علت ترس موجه از این که به علل مربوط به نژاد، مذهب، ملیت، عضویت در بعضی گروه‌های اجتماعی یا داشتن عقاید سیاسی تحت تعقیب، شکنجه، اذیت و آزار قرار گیرد، در خارج از کشور محل سکونت عادی خود به سر می‌برد و نمی‌تواند و یا به علت ترس مذکور نمی‌خواهد خود را تحت حمایت آن کشور قرار دهد یا در صورتی که

1. International committee of red cross

2. Refugee

فاقد تابعیت است و پس از چنین حوادثی در خارج از کشور محل سکونت دائمی خود به سر می‌برده، نمی‌تواند و یا نمی‌خواهد به آن کشور بازگردد.^۱

گرچه پناهندگی سابقه‌ای طولانی دارد، لیکن حقوق پناهندگان به شکل جدید آن در دهه‌های اخیر و از قرن بیستم مطرح شده است. از جمله حمایت‌های مرتبط با پناهندگان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- عدم اخراج: دولت‌های متعهد، پناهنده‌ای را که به طور قانونی در سرزمین آنها به سر می‌برد اخراج نخواهد کرد، مگر به دلایل حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی

- اصل ممنوعیت اعاده (بازگرداندن): مجمع عمومی سازمان ملل علاوه بر آنکه در اعلامیه مربوط به پناهندگی سرزمینی (۱۹۶۷)^۲ دولت‌ها را از رد، اخراج یا بازگرداندن اجباری پناهندگان به کشوری که ممکن است فرد را تحت تعقیب قرار دهد، باز می‌دارد.^۳

- حق آزادی رفت و آمد: مقررات کنوانسیون ۱۹۵۱، ارائه‌گر حقوق مثبت دیگری برای پناهندگان می‌باشند که بدان‌ها مجوز مسافرت به خارج از کشور پذیرنده و بازگشت بدان را می‌دهند. مقرراتی همچون مساعدت اداری جهت آزادی رفت و آمد، اوراق هویت و اسناد مسافرت راجع به همین حقوق مثبت می‌باشند.^۴

^۱ - ماده ۳۲ کنوانسیون ۱۹۵۱

^۲ - بند ۱ ماده ۴ کنوانسیون ۱۹۵۱

^۳ - U.N.G.A res.2312(XXII).14 December 1969

^۴ - در ماده ۲۶ با عنوان «آزادی رفت و آمد» آمده است: «هر یک از دول متعهد به پناهندگانی که طبق قانون در سرزمین آن به سر می‌برند حق خواهد داد که محل سکونت خود را انتخاب نمایند و آزادانه در داخل سرزمین آن دولت رفت و آمد کنند مشروط به رعایت مقرراتی که عموماً در این گونه موارد درباره خارجیان اجرا می‌شود».

ماده ۲۷: دولت‌های متعهد برای پناهندگانی که در سرزمین آنها به سر می‌برند و فاقد اسناد معتبر مسافرت می‌باشند اوراق هویت صادر خواهند کرد.

ماده ۲۸: (۱) دول متعهد برای پناهندگانی که به طور منظم در سرزمین آنها به سر می‌برند به منظور مسافرت آنها به خارج از سرزمین خود اسناد مسافرت صادر خواهند کرد. مگر این که دلایل آمرانه مربوط به امنیت ملی و نظم عمومی مغایر با این امر باشد. اسناد مذکور مشمول مقررات مندرج در الحاقیه این کنوانسیون خواهد بود. دول متعهد می‌توانند برای کلیه پناهندگان که در سرزمین آنها به سر می‌برند اسناد مسافرتی صادر کنند.

- کسب تابعیت: مبحث «کسب تابعیت» قضیه‌ای است که بستگی کامل به تصمیم یک دولت داشته و مبتنی بر حاکمیت سرزمینی‌اش می‌باشد و دولت‌ها «تا آنجا که ممکن است» باید جهات کسب تابعیت پناهنده را فراهم سازند.^۱

علاوه بر قواعد حمایتی که در بالا ذکر شد، کنوانسیون ۱۹۵۱ یکسری حمایت‌های دیگری را نیز آورده است که بر مبنای حقوق اتباع همان دولت برای پناهندگان تنظیم می‌شوند که عبارتند از: دین - عدم تبعیض - اشتغال یا دستمزد - جیره بندی - تعلیمات - مالکیت معنوی و صنفی - حق مراجعه به دادگاه‌ها - تعلیمات عمومی - امور خیریه - قوانین کار و بیمه اجتماعی - مالیات و عوارض. همچنین برخی حقوق نیز برابر با سایر بیگانگان به پناهندگان اعطا می‌گردد که از آن جمله می‌توان به معافیت از عمل متقابل، اموال منقول و غیرمنقول، حق عضویت، اشتغال به کارهای آزاد، حرفه‌های آزاد علمی، مسکن اشاره نمود.^۲

مرور مطالعات مربوط به حمایت‌ها و حقوق پناهندگان نشان می‌دهد اغلب در پژوهش‌ها بر انواع حمایت‌های حقوق پناهندگان تاکید شده است. پژوهش امیری‌زاده (۱۳۹۷) نشان می‌دهد؛ کودکان پناهنده اغلب با چالش‌های امنیتی زیادی از جمله امنیت شخصی و امنیت اجتماعی مواجهند. امنیت شخصی از جمله: حق برخورداری از آموزش و حمایت‌های بهداشتی و پزشکی و محافظت در برابر انواع خشونت جسمی و جنسی و امنیت اجتماعی از جمله حق داشتن تابعیت و هویت اجتماعی و محافظت در برابر کار کودکان و ازدواج اجباری و همچنین سر باز‌گیری کودکان. پژوهش حسونود و آزادبخت (۱۳۹۷) نشان می‌دهد دولت‌ها اغلب بر اساس منافع سیاسی و اجتماعی و اقتصادی خود در قبال پناهندگان عمل می‌کنند تمامی کشورهای جهان بر اساس تعریف پناهندگی که در کنوانسیون ۱۹۵۱ آمده با پناهندگان برخورد نمی‌کنند. پژوهش امیری‌زاده (۱۳۹۶) نیز نشان می‌دهد پناهندگان و کودکان آن‌ها دارای حق آموزش، حق برخورداری از امنیت اجتماعی و خدمات بهداشتی و پزشکی هستند. پژوهش یوسفی کهریزه، نیکخواه سرنقی (۱۳۹۵) نشان می‌دهد؛ پناهندگان عراقی در ایران از پاره‌ای از حقوق منجمله: حق آموزش و تعلیمات عمومی، حق اشتغال و بیمه برخوردار بوده‌اند اما به دلیل اینکه در حقوق ایران قوانین منسجمی راجع به حقوق پناهندگان وجود ندارد و دولت ایران به اغلب معاهدات و

۱ - ماده ۳۴ کنوانسیون ۱۹۵۱ پناهندگان: «دول متعاقد تا آنجا که ممکن است در پذیرش و اعطا تابعیت به پناهندگان تسهیلاتی فراهم خواهند آورد و مخصوصاً کوشش خواهند کرد تا امر تحصیل تابعیت را تسریع کرده و تا آنجا که ممکن است از هزینه و مخارج این امر بکاهند.»

۲. مواد ۱۳ تا ۲۹ کنوانسیون ۱۹۵۱

کنوانسیونهای و متون بین المللی مربوط به پناهندگان ملحق نشده است همواره نقوص و کاستی‌های در این زمینه وجود دارد.

پژوهش توحیدی‌نیا و صادقی (۱۳۹۵) با عنوان «بررسی وضعیت حقوق فعلی پناهندگان افغانی در ایران» نشان داد: براساس مفاد قانونی ماده ۱۸۰ وضعیت حقوقی فعلی پناهندگان افغانی در ایران از حیث محدودیت‌های اقتصادی برای ایشان و خانواده‌های آنان در سال‌های اخیر مطلوب می‌باشد اتباع افغان همانند افراد ایرانی از امنیت جانی مطلوبی برخوردار بوده و مطابق ماده ۱۲۰ قانون کار مصوب سال ۱۳۶۹، اتباع افغان نمی‌توانند در ایران مشغول به کار شوند مگر آنکه اولاً دارای رواید با حق کار مشخص بوده و ثانیاً مطابق قوانین و آییننامه‌های مربوطه، پروانه کار دریافت دارند و پناهندگان افغان از شرایط تحصیل رایگان همانند افراد ایرانی برخوردار بوده است.

مارشالا و بارت^۱ (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان «حقوق بشر پناهندگان بازمانده از خشونت جنسی و جنسیتی با ناتوانی در ارتباطات» انجام دادند: نتایج این تحقیق نشان داد؛ افزایش حمایت از پناهندگان و وجود دانش و مهارت پناهندگان برای بهبود وضعیت پناهندگان بازمانده از خشونت جنسی و جنسیتی ضروری است.

کونله-سیدل^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «ادغام پناهجویان در سوئ، آلمان و اتریش: دیدگاهی تطبیقی» نشان دادند: بازارکار اتریش برای پناهجویان توسط آزمون استاندارد افراد مقیم است و اغلب پناهجویان کارهایی که انجام می‌دهند فصلی و در حوزه کشاورزی و توریسم است. در آلمان بازارکار برای پناهجویانی که کمتر از ۱۵ ماه اقامت داشته‌اند چندان اجازه ورود را نمی‌دهد و زمانی که پناهجویی طبق مقررات دولت وارد بازار کار می‌شود اغلب مشاغل اولویت جذب را به خود آلمانی‌ها می‌دهد نه پناهجویان. در سوئد، دسترسی به بازارکار تنها به پناهجویانی با مجوزها و شناسنامه معتبر است.

پژوهش ات^۳ (۲۰۱۷) با عنوان «مهاجرت و سیاست‌های پناهندگی در آلمان: محدودیت‌ها یا کنترل‌های اروپایی جدید» نشان داد: مهاجرت بین المللی امروز یکی از موضوعات بحث برانگیز سیاسی امروز است که خواستار پیش بینی و رویکرد نوآورانه‌ای از حکومت جهانی و منطقه‌ای است. اتحادیه اروپا منطقه‌ای با "آزادی، امنیت و عدالت" هنوز زمینه‌های سازمانی زیادی را فراهم می‌کنند که به تقویت کنترل مرزهای عضو در قبال پناهندگان بپردازد. کشورهای عضو اتحادیه اروپا، به طور مرتب به

¹ Marshall and Barrett

² Konle-Seid

³ Ette

سیاست‌هایی که به نفع امنیت و همچنین مؤسسات اقتصادی اروپایی موثرتر در برابر مهاجرت نامنظم است، عمل می‌کنند. اتحادیه اروپا با اعمال سیاست‌های کنترل پناهندگی یک "محدودیت و کنترل" جدید را عرضه می‌کند و باعث می‌شود سیاست‌های لیبرال و بازتر مانند نظارت بر حقوق پناهندگان و مهاجران را در کشورهای عضو آن فراهم می‌کند.

پژوهش زتر و روتل^۱ (۲۰۱۶) با عنوان «حقوق پناهندگان در زمینه کار و دسترسی به بازار کار: تحلیلی مقایسه‌ای» نشان دادند: در بسیاری از کشورها قوانین کار آنقدر متنوع است که اغلب برای پناهندگان نوعی محدودیت محسوب می‌شود چرا که پناهندگان قدرت مانور کمی برای پیدا کردن شغل دارند. اغلب پناهندگان در بخش غیررسمی مشغول به کارند و اگرچه دولت‌ها سعی دارند عوامل محدودکننده بازار کار پناهندگان را کاهش دهند لیکن تعدد قوانین و تبعیضات بازار کار عملاً اجازه بهره‌مندی کامل پناهندگان از حقوق کارشان را نمی‌دهد.

نتایج پژوهش لوری و بویله^۲ همکاران (۲۰۱۵) با عنوان «مهاجرت اجباری: مسائل بهداشتی و حقوق بشر در بین پناهندگان» نشان داد: مهاجرت بدون مستند پدیده‌ای جهانی است که در زمینه‌های متنوع آشکار است. در این مقاله، موقعیت‌هایی را که باعث تردد حرکت تعداد زیادی از مردم در چندین کشور آفریقایی می‌شود، بررسی می‌کند و نوع منحصر به فردی از مهاجران بدون مدارک را ایجاد می‌کند - پناهنده. این جنبش‌های پناهندگان بر سیستم‌های بهداشتی و درمانی شکننده آفریقا تأثیر می‌گذارد و معمولاً نقض حقوق بشر را شامل می‌شود که مورد توجه ویژه آنها قرار می‌گیرد، مانند خشونت‌های جنسیتی و سربازان کودک.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی-توصیفی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز، پرسشنامه محقق‌ساخته است. پرسشنامه محقق‌ساخته براساس مطالعات نظری در مقالات و منابع مختلف علمی است، طیف مورد استفاده برای سنجش شدت نظرات پاسخگویان، طیف لیکرت به صورت خیلی زیاد (۵)، زیاد (۴)، تاحدودی (۳)، کم (۲)، خیلی کم (۱) است. جامعه آماری تحقیق کلیه اساتید و صاحب‌نظران رشته‌های جامعه‌شناسی، علوم‌سیاسی حقوق بین‌الملل مستقر در شهر تهران بودند. روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی بود. در این نمونه‌گیری بعد از شناسایی اولین صاحب‌نظر از وی خواسته شد صاحب‌نظر یا استاد بعدی را نیز معرفی

¹ Zetter and Ruadel

² Lori and Boyle

کند، به همین ترتیب نمونه‌گیری ادامه یافت؛ بر همین اساس ۳۰ نفر بدین شیوه انتخاب شد. متغیرها شناسایی شده برای تنظیم پرسشنامه محقق ساخته از منابع استخراج شده در جدول زیر آمده است.

جدول ۱- انواع حمایت حقوقی از پناهندگان

ردیف	انواع حمایت حقوقی از پناهندگان	منبع
۱	حمایت بهداشتی-درمانی	(2018). Ilgit. Klotz
۲	حق آموزش؛ مهارت‌آموزی برای پناهنده و کودکان	Danielle Huot (2014).
۳	حق مسکن مناسب	Jody et al (2015)
۴	حق کار؛ استخدام و اشتغال برای دیگری یا خود	Lawrence et al (2015)
۵	حق داشتن بیمه اجتماعی	Legomsky (2003)
۶	حق رفت و آمد و تردد	Alipui, Gerke (2018)
۷	حق دادخواهی و قضائی	Hall (2019)
۸	حق دریافت کمک‌های دولتی؛ یارانه، کمک هزینه تحصیلی	Person (2011)
۹	حق منع بازداشت و اخراج	Simon et al (2015)
۱۰	حق ازدواج و طلاق	Sitaropoulos (2007)

یافته‌ها

نمونه تحقیق شامل ۲۳ مرد و ۷ زن بودند؛ ۲۷ نفر متأهل (۹۰٪) و ۳ (۳۰٪) نفر مجرد بودند. ۱۰۰٪ پاسخگویان دارای دکترای تخصصی بودند. ۲۲ نفر عضو هیات علمی دانشگاه و ۸ نفر دیگر دارای سمت‌های سازمانی بودند. ابتدا برای مشخص شدن وضعیت هر یک از حمایت‌های حقوقی و معنی-دار بودن آنها از آزمون تی تک‌نمونه‌ای و سپس از آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی استفاده شد. نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان داد که سطح معنی‌داری برای تمامی حمایت‌ها کمتر از ۰,۰۵ (sig=0.000) و مقدار t هم بیشتر از ۱,۹۶ بنابراین تمام ۱۰ حمایت برای پناهندگان از منظر صاب-نظران تاثیرگذار و لازم است. نتایج مقایسه میانگین‌ها نشان داد؛ تمامی ۱۰ نوع حمایت از پناهندگان دارای میانگین بالاتر از میانگین نظری (۳) هستند بنابراین این حمایت‌ها بالاتر از سطح متوسط بوده و مورد نیاز است. از جمله حمایت بهداشتی-درمانی با میانگین ۳,۸۷، حق آموزش با میانگین ۳,۷۱، حق مسکن مناسب با میانگین ۳,۰۷، حق کار با میانگین ۳,۲۹، حق داشتن بیمه اجتماعی با میانگین ۳,۲۵، حق تردد با میانگین ۳,۰۲، حق دادخواهی با میانگین ۳,۲۹، حق دریافت کمک‌های دولتی با میانگین ۳,۳۸، حق عدم بازداشت و اخراج با میانگین ۳,۱۶، و حق ازدواج و طلاق با میانگین ۳,۱۱ بزرگتر از

میانگین نظری هستند. در بررسی اهمیت ۱۰ نوع حمایت نیز مطابق جدول ۲ مشاهده می‌شود حمایت بهداشتی-درمانی با میانگین رتبه‌ای ۱۱٫۹، حق مسکن مناسب با میانگین رتبه‌ای ۱۱٫۷۴، حق رفت و آمد و تردد با میانگین رتبه‌ای ۱۱٫۴۲ و حق کار با میانگین رتبه‌ای ۱۱٫۳۴ و حق دادخواهی و قضائی نیز با میانگین رتبه‌ای ۱۱٫۳۲ بیشترین اهمیت را دارند. در رتبه‌ای بعدی نیز حق دریافت کمک‌های دولتی با میانگین رتبه‌ای ۱۱٫۰۸، حق داشتن بیمه اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۱۰٫۵۷، حق آموزش با میانگین رتبه‌ای ۱۰٫۴۲، حق ازدواج و طلاق با میانگین رتبه‌ای ۱۰٫۲۵ و حق عدم بازداشت و اخراج نیز با میانگین رتبه‌ای ۱۰٫۱۸ در رده‌های بعدی قرار دارد که در درجه دوم اهمیت هستند.

جدول ۲- نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای و فریدمن انواع حمایت اجتماعی-اقتصادی حقوقی از پناهندگان

ردیف	انواع حمایت حقوقی از پناهندگان	میانگین بدست‌آمده	انحراف معیار	t	sig	میانگین رتبه‌ای	رتبه
۱	حمایت بهداشتی-درمانی	22.873	.86986	43.559	.000	11.98	۱
۲	حق آموزش؛ مهارت‌آموزی برای پناهنده و کودکان	3.7165	.78576	38.961	.000	10.42	۸
۳	حق مسکن مناسب	3.0787	.78281	44.322	.000	11.74	۲
۴	حق کار؛ استخدام و اشتغال برای دیگری یا خود	3.2992	.80981	45.912	.000	11.34	۴
۵	حق داشتن بیمه اجتماعی	3.2598	.71506	51.375	.000	10.57	۷
۶	حق رفت و آمد و تردد	26.023	6385.7	45.647	.000	11.420	۳
۷	حق دادخواهی و قضائی	3.2992	.80981	45.912	.000	11.32	۵
۸	حق دریافت کمک‌های دولتی؛ یارانه، کمک هزینه تحصیلی	22.833	.86986	43.559	.000	11.08	۶
۹	حق عدم بازداشت و اخراج	3.1654	.94082	37.916	.000	10.18	۱۰
۱۰	حق ازدواج و طلاق	3.1181	.62506	56.217	.000	۱۰٫۲۵	۹

Sig=0.000 df=9 X²=235.002

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و رتبه‌بندی انواع حمایت‌های اجتماعی-اقتصادی حقوقی موردنیاز پناهندگان در ایران از منظر صاحب‌نظران صورت گرفت. اغلب این حمایت‌ها اجتماعی و اقتصادی هستند که مطابق قوانین و اسناد بین‌المللی برای پناهندگان به رسمیت شناخته شده است. نتایج نشان

داد از منظر صاحب‌نظران ۱۰ نوع حمایت از پناهندگان لازم است که عبارتند از؛ حمایت بهداشتی-درمانی، حق آموزش، حق مسکن مناسب، حق کار، حق داشتن بیمه اجتماعی، حق تردد، حق دادخواهی، حق دریافت کمک‌های دولتی، حق عدم بازداشت و اخراج و حق ازدواج و طلاق است. از این ۱۰ نوع حمایت نیز حمایت بهداشتی-درمانی، حق مسکن مناسب، حق رفت و آمد و تردد، حق کار و حق دادخواهی بیشترین اهمیت را دارند. در پژوهش امیری زاده (۱۳۹۷) نیز مشخص شد که کودکان پناهندگان با چالش‌های زیادی روبرو هستند و نیازمند حمایت‌های بهداشتی، آموزشی هستند همچنین همسو با یافته‌های پژوهش حاضر امیری زاده (۱۳۹۶) در پژوهش دیگری نشان داد پناهندگان و کودکان آن‌ها دارای حق آموزش، حق برخورداری از امنیت اجتماعی و خدمات بهداشتی و پزشکی هستند. در پژوهشی دیگر نیز یوسفی کهریزه، نیکخواه سرنقی (۱۳۹۵) نشان دادند پناهندگان عراقی در ایران از پاره‌ای از حقوق منجمله: حق آموزش و تعلیمات عمومی، حق اشتغال و بیمه برخوردار بوده‌اند اما کاستی‌هایی در این زمینه وجود دارد. همچنین در پژوهش توحیدی‌نیا و صادقی (۱۳۹۵) نیز تایید شد که پناهندگان افغانی دارای برخی از حقوق از جمله حق کار و آموزش هستند. در پژوهش مارشالا و بارت (۲۰۱۸) نیز تصدیق شد که افزایش حمایت از پناهندگان بر بهبود وضعیت آن‌ها در کشور مقصد تاثیر بسزایی دارد. پژوهش کونله-سیدل (۲۰۱۸) نیز نشان داد که پناهندگان در آلمان و سوئد در دسترسی به بازار کار با محدودیت‌هایی روبرو هستند. در همین رابطه نیز پژوهش زرن و رونل (۲۰۱۶) نشان داد تنوع قوانین موجب محدودیت دسترسی به بازار کار برای پناهندگان می‌شود.

در تبیین باید گفت انواع حمایت‌های حقوقی از پناهندگان نه تنها برای امنیت اجتماعی-اقتصادی خود کشور لازم است بلکه موجب جلوگیری از انواع آسیب‌های اجتماعی در کشور می‌شود. در ایران باوجود پناهندگانی از افغانستان، عراق یا پاکستان همچنان این پناهندگان با حمایت‌های مشخصی روبرو نیستند. دولت ایران تنها با الحاق به کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو و الحاقیه ۱۹۶۷ مدعی رعایت قوانین و حمایت قانونی از پناهندگان است در حالی که قبل و بعد از انقلاب که کشور شاهد ورود بی‌وریه مهاجران افغانی و عراقی (در جنگ کویت) بود عملاً قانون خاصی در این زمینه تدوین نشده است. در واقع قانونگذار در حوزه پناهندگان فعالیت خاصی نکرده و اساساً عزم جدی هم در این زمینه نداشته است. حتی بسیاری از حمایت‌ها از پناهندگان نیز با اکراه یا به اجبار صورت می‌گرفت، به عنوان نمونه برخی از افغانی‌ها در چندین شهر از جمله تهران، یزد و حتی کرمان با عدم ثبت‌نام فرزندانشان مواجه شدند که اشاعه اخبار مبنی بر عدم ثبت-نام فرزندان پناهجویان افغانی موجب دستور رهبری مبنی بر ثبت‌نام بی‌قیدوشرط کلیه فرزندان پناهجویان

دارای یا فاقد مدارک اقامت قانون شد. ۱ در قانونگذاری ایران، قانون‌گذار با متن جامعه چندان ارتباط ندارد که بتواند مسائل و مشکلات واقعی مردم و به ویژه پناهجویان را درک نماید همین موضوع باعث شده است که موضوع پناهندگان در بین مسائل و مشکلات جامعه ایران فراموش شود. از همین‌رو بنظر می‌رسد توجه به انواع حمایت‌ها از پناهندگان و دادن اختیارات لازم به استانداری‌های مناطق مرزی برای تحت پوشش قراردادن پناهندگان از منابع یا حمایت‌های محلی مضاعف می‌تواند گامی مهم در این زمینه محسوب شود. در همین راستا پیشنهادات زیر قابل ارائه است:

- پیشنهاد می‌شود در قوانین پناهندگی ایران، اصل حفاظت پناهجوئی وارد شود بدین معنی که هر شخصی در راه ایران به سفارت‌خانه‌های ایران درخواست پناهندگی دهد از حقوق اولیه پناهندگی به منظور حفاظت از جان خود برخوردار شود.

- پیشنهاد می‌شود از طرف وزارت کشور به شهرداری‌ها و شوراهای شهر اختیارات لازم برای ارائه برخی از خدمات موردنیاز به پناهجویان ارائه شود؛ این موضوع به ویژه در استان‌های تهران، خراسان رضوی و اصفهان، آذربایجان غربی که پناهندگان افغانی، عراقی و سوری را میزبانی می‌کنند دارای اهمیت است. به عنوان نمونه ارائه خدمات بهداشتی-درمانی از طریق مراکز درمانی شهرداری، یا ملزم کردن پذیرش بیماران مهاجر یا پناهجو از سوی مراکز تامین اجتماعی

- پیشنهاد می‌شود کلیه فرزندان پناهجویان در کلیه شهرها براساس ارائه کارت اقامت یا کارت اشتغال فرزندانشان ثبت‌نام شود و برخی خدمات رایگان آموزشی از جمله توزیع لوازم التحریر نیز ارائه شود.

- پیشنهاد می‌شود با همکاری مدیریت شهری و بازرسی تامین اجتماعی، واحدهای دارای کارگان مهاجر و پناهنده به طور مداوم مورد بازرسی قرار گیرد و با مصاحبه با پناهجویان شاغل، از نحوه پرداخت دستمز، نوع رفتار کارفرما اطلاعات کافی کسب کنند. یکی از معضلات پناهجویان افغانی اشتغال در شرایط نامناسب، نداشتن شرایط بهداشتی محیط کار و عدم تامین اجتماعی مناسب است.

- پیشنهاد می‌شود با کمک مدیریت شهری و وزارت بهداشت و مراکز درمانی تحت پوشش خیریه‌ها خانواده‌ها و فرزندان پناهجویان در روزه‌های زمانی مشخصی مورد آزمایش و معاینه قرار گیرد و برای کلیه پناهجویان کارت سلامت شهری مدت‌دار ارائه شود.

۱. متن دستور مقام معظم رهبری: "هیچ کودک افغانستانی، حتی مهاجرینی که به صورت غیرقانونی و بی‌مدرک در ایران حضور دارند، نباید از تحصیل بازمانند و همه آنها باید در مدارس ایرانی ثبت‌نام شوند."

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- امیری زاده، مرجان (۱۳۹۶). «بررسی حقوق کودکان پناهنده در مخاصمات مسلحانه». دومین کنگره بین المللی و سومین کنفرانس توانمندسازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات تربیتی، تهران، مرکز توانمندسازی مهارتهای فرهنگی و اجتماعی جامعه.
- امیری زاده، مرجان (۱۳۹۷). «کودکان پناهنده و چالشهای امنیتی»، ششمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار - موسسه آموزش عالی مهر اروند.
- توحیدی نیا، محمود؛ صادقی سیدحسین (۱۳۹۵). «بررسی وضعیت حقوق فعلی پناهندگان افغانی در ایران»، کنفرانس بین المللی آینده پژوهی، علوم انسانی و توسعه، مالزی، مرکز توسعه آموزشهای نوین ایران (متانا). چهرآزاد، سعید (۱۳۹۸). «وانموده‌های سیاستگذارانه پسا دفاع مقدس در حیطه روابط خارجی ایران»، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، ۵(۴).
- حسنوند، مسعود؛ آزادبخت، فرید (۱۳۹۷). «تحلیل پناهندگی دیپلماتیک به سفارتخانه‌ها در روبه قضایی بین المللی، کنفرانس بین المللی پژوهش‌های دینی، علوم اسلامی، فقه و حقوق در ایران و جهان اسلام، کرج، دبیرخانه دائمی کنفرانس.
- خضری عزیزی فر، آئین (۱۳۹۸). «حقوق پناهندگان در پرتو اصل عدم تبعیض». کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی، حقوق و فرهنگ عامه، مرکز توسعه و گسترش مطالعات میان رشته‌ای.
- شرف، محمدرضا و فاضلی، حبیب‌اله (۱۳۹۹). «مهاجران و ظرفیت‌های پیشرفت؛ هم‌افزایی قدرت نرم ایران و افغانستان»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، ۱۰(۲).
- شورچه، سپیده؛ انصاریان، مجتبی (۱۳۹۵). «نظام حقوقی پناهندگان و اوارگان و پناه جویان ومسولیت دولت‌ها در قبال آنان»، کنگره بین المللی جامع حقوق ایران.
- صفایی، جواد (۱۳۷۴). توسعه و تحول حقوق پناهندگان، چاپ اول، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
- قدیر، محسن؛ کاظمی فروشانی، حسین (۱۳۹۷). «بررسی پدیده پناهندگی از منظر اسلام و حقوق بین الملل»، فصلنامه پژوهش‌های تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ۵(۱).
- منصوریان، ناصرعلی و اکبری، عزت اله (۱۳۹۹). «جایگاه و اهمیت دیپلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، ۱۰(۱).

نبوی زاده، سیده لیلا (۱۳۹۷). «حق آموزش کودکان با تأکید بر حقوق کودکان پناهنده و بدون تابعیت»، نخستین جشنواره تالیفات علمی برتر علوم انسانی اسلامی جایزه ویژه علامه جعفری. ولی پور، محمدعلی (۱۳۹۶). «بررسی حقوق پناهندگان از منظر حقوق بین‌الملل»، اولین همایش بین‌المللی فقه و حقوق، وکالت و علوم اجتماعی، همدان، دبیرخانه دائمی کنفرانس. یوسفی کهریزه، جمیله؛ نیکخواه سرنقی، رضا (۱۳۹۵). «بررسی تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در قبال پناهندگان با تأکید بر عملکرد دولت ایران در خصوص پناهندگان عراقی»، نخستین همایش ملی علوم اسلامی حقوق و مدیریت، قم، دانشگاه جامع علمی کاربردی و استانداری قم.

ب) منابع انگلیسی

- Alipui, Nicholas. Gerke, Nicole (2018). The Refugee Crisis and the Rights of Children: Perspectives on Community-Based Resettlement Programs. *International Day of Multilingualism*. 159: 91-98.
- Barghadouch, Amina. Morten Skovdal, Marie Norredam, (2019). Do health reception policies in the Nordic region recognize the rights of asylum-seeking and resettled refugee children?, *Health Policy*, Volume 123, Issue 12, 2019, Pages 1173-1184, ISSN 0168-8510, <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2019.09.00>
- Carsley, Sarah & Russell, S. (2020). Exploring the Enforceability of Refugees' Right to Education: A Comparative Analysis of Human Rights Treaties. *Journal on Education in Emergencies*. 5. 10. 10.33682/xwx5-eau.
- Ette, Andreas (2017). Migration and Refugee Policies in Germany. New European Limits of Control? Book series published by the Federal Institute for Population Research, Germany (Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung). VOL 51.
- Hall, Nina (2019). Norm contestation in the digital era: campaigning for refugee rights. *International Affairs*. 95(3): 575-595.
- Huot, Danielle (2014). Migration and Integration in Nairobi, Kenya: Refugee Rights. *Social Capital, and Livelihoods in an Urban Environment*. UWSpace.
- Ilgit, Asli, Klotz, Audie (2018). Refugee rights or refugees as threats? Germany's new Asylum policy. *British Journal of Politics and International Relations*. 20(3).
- Jiho Cha, Pamela J. Surkan, Jaeshin Kim, Isabel A. Yoon, Courtland Robinson, Barbara Lopes Cardozo, Hayoung Lee, (2018). Human Rights as Political Determinants of Health: A Retrospective Study of North Korean Refugees, *American Journal of Preventive Medicine*, Volume 55, Issue 2, 2018, Pages 271-279.
- Legomsky, Stephen H. (۲۰۰۳), Secondary Refugee Movements and the Return of Asylum Seekers to Third Countries: The Meaning of Effective Protection United Nations High Commissioner for Refugees. P. 244.
- Lori, Jody R., Joyceen S. Boyle (2015). Forced migration: Health and human rights issues among refugee populations. *Nursing Outlook*. 63(1): 68-76.

- Lori, Jody R., Joyceen S. Boyle, (2015). Forced migration: Health and human rights issues among refugee populations, *Nursing Outlook*, Volume 63, Issue 1, 2015, Pages 68-76.
- Odiambo-Abuya E. (2007). 'Reinforcing Refugee Protection in the Wake of the War on Terror', *Boston College International & Comparative Law Review*, vol. 30 (2007), pp. 277-329.
- Sitaropoulos, Nicholas (2007), *The Role and Limits of the European Court of Human Rights in Supervising State Security and Anti-terrorism Measures Affecting Aliens' Rights, Terrorism and Foreigner*, Martinus Nijhoff Publishers. P. 39.
- Zetter, Roger. Ruade, Héloïse (2016). *Refugees' Right to Work and Access to Labor Markets –An Assessment*. KNOMAD Working Paper.